

EYÜP'ÜN EBEDİ SAKINLERİNDEN İZZET MEHMED PAŞA (1793-1855)

Yaşar BAŞ

İlkokulu doğduğu köyde tamamladı. 1977 yılında Elazığ Atatürk Ortaokulu'ndan, 1980 yılında Elazığ Lisesi Fen Kolu'ndan, her yıl teşekkürname ya da takdirname olarak mezun oldu.1981 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazandı.

1986 yılında, normal süresi içinde öğrenimini tamamladı.1999 yılında Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü'nde Yüksek Lisansı'nı tamamladı. Halen Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı'nda Doktora yapmaktadır.

Biri Sultan İkinci Mahmud devri, diğeri Sultan Abdülmecid devrinde olmak üzere iki defa sadrazam olan İzzet Mehmet Paşa, Darende eşrafından İbrahim Bey'in oğlu olup, 1793 yılında Darende'de doğmuştur.

İzzet Mehmed Paşa, bazı valiliklerde bulunan amcası Ali Paşa'nın dairesinde yetiştirilmişti. Ali Paşa'nın 1224/1809'da Konya valiliğine tayin edilmesiyle onun mühürdarı oldu. Daha sonra kapıcıbaşılık ve mirahorluk payesi ile mütesellimlik ve voyvodalık yaptı⁽¹⁾.

Kaydedilen görevlerden sonra devlet hizmetlerinde deneyimli hale gelen İzzet Mehmet Paşa, bir süre İspartalı İbrahim Paşa'nın kethüdalığını yaptı. İbrahim Paşa'nın Bursa mutasarrıflığı ve Boğaz muhafızlığı zamanında, memuriyeti ile ilgili işlerin idaresini kendisi yürütmeye başladı. İdareciliği ve mahareti dikkati çekti. Bir süre sonra dimağına hanel gelmesine binaen azledilen İbrahim Paşa'nın tavsiyesi üzerine, evahir-i Zilhicce 1236/31 Ağustos 1821'de kendisine mirimiran rütbesi verilerek Karadeniz Boğazı'nın Anadolu sahilinden Üsküdar, Beylerbeyi, Beykoz taraflarının muhafazası ile görevlendirildi. Daha sonra 5 Rebiülevvel 1238/20 Kasım 1822'de eski görevine ilaveten Karahisarısahib mutasarrıfı oldu⁽²⁾.

İzzet Mehmet Paşa'nın Afyonkarahisar sancağına tayiniyle ilgili hatt-ı hümayunda, boşta olan Karahisarısahib sancağının, Hüdavendigâr mutasarrıfı İbrahim Paşa'nın maiyetinde bulunan mirimirandan İzzet Mehmet Paşa'ya verilerek mütesellim ile idare edilmesi; Karadeniz Boğazı muhafızlığının, İbrahim Paşa'dan alınarak İzzet Mehmet Paşa'ya verilmesi, İzzet Mehmet Paşa'nın dairesi halkıyla birlikte Beykoz'da ikamet etmesi, Üsküdar ile Anadolu kavağı arasında kalan Beykoz, Sultaniye, Göksu, Kandilli, Kuzguncuk, Bulgurlu, Üsküdar, Bostancıbaşı Köprüsü ve sair mahallerden uygun olan geliş-geçiş noktalarına güvenilir, dikkatli ve geçiş tezkirelerini okumaya muktedir memurlar tayini, tezkiresiz hiç kimsenin bir yerden diğerine geçmesine müsaade ettirmemesi, belirtilen yerlerin muhafazası için gerekli olan askeri istihdam etmesi gereği, tayin ve istihdam edeceği askerin tayinatı ve aylıklarının ödeneceği bildirilmektedir⁽³⁾.

Söz konusu göreve tayininden bir süre sonra Mirimiran İzzet Mehmet Paşa, 4 Rebiülevvel 1238/20 Kasım 1822'de, Anadolu sahili muhafızlığına ilave olarak Karahisarısahib (Afyonkarahisar) mutasarrıflığına tayin olundu. Altı ay sonra 4 Şevval 1238/14 Haziran 1823'de Karahisarısahib mutasarrıflığı Mirimiran Memiş Paşa'ya verilerek, onun yerine yine Boğaz muhafızlığı uhdesin-

de kalmak üzere Mentеше sancağı verildi. Görevine devam eder iken 3 Zilhicce 1240/19 Temmuz 1825'de vezirlik tevcih edildi. Kütahya, Ankara ve Afyonkarahisar sancaklarının bağlı olduğu Anadolu valiliği de kendisine verildi⁽⁴⁾.

O sırada II. Mahmud, Boğaz muhafızı İzzet Mehmet Paşa'yı, devam etmekte olan Yeniçeri ve Rum isyanlarına karşı güvenilir bir idareci ve hazır bir kuvvet olarak görüyordu. O sırada Etnik-i Eteryâ'nın Rumlar arasındaki çalışmaları artmış, Mora'da ihtilal başlamış, Yeniçeriler isyan etmiş, Ruslarla ilişkiler yeniden bozulmuştu. İzzet Mehmet Paşa, Boğaz muhafızlığı esnasında Ruslar'a karşı tedbirler aldı. Yeniçeriler'in isyanı esnasında Saray'a davet edilince maiyetini toplayarak diğer devlet erkanının da yardımı ile Sancağı Şerif'i çıkartarak isyanı bastırmış ve suçluları cezalandırmıştı. Yeniçeriler'in isyanını muvaffakiyetle bastırarak devleti bu meseleden kurtarması kendisine verilen değeri arttırdı. İsyanın önlenmesinde maiyetinde bulunan kardeşi Halil Bey⁽⁵⁾ ve Karadeniz Boğazı'nın Rumeli sahilleri muhafızı Ağa Hüseyin Paşa'nın da önemli yardımları oldu. Ağa Hüseyin Paşa ile birlikte Etmeydanı'ndaki yeniçeri kışlalarını kuşatarak âsileri idam ettirdi⁽⁶⁾.

Şemseddin Sâmî, İzzet Mehmet Paşa'nın 1241/1826'da zuhur eden Yeniçeriliğin kaldırılış esnası (Vak'a-i Hayriye)'nda fevkalade gayret ve hizmeti nedeniyle padişah katında değeri yükseldiğinden, Üsküdar'da ikamet etmek üzere, Anadolu sahilleri muhafazasının kendisine verildiğini kaydeder. Ancak tespitlerimize göre İzzet Mehmet Paşa, Yeniçeriliğin kaldırılışından sonra Kaptan-deryalık ile taltif edilmiştir⁽⁷⁾.

Boğaz muhafızlığından sonra İzzet Mehmet Paşa, 12. Receb 1242/09.02.1827'de 34-35 yaşlarında iken Koca Hüseyin Paşa ile görev değişikliği yaparak Kaptan-ı deryalık görevini üstlenmiş, Boğaz muhafızlığı da Hüseyin Paşa'ya verilmişti. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşının başlaması üzerine Varna muhafızlığına tayin edilmişti⁽⁸⁾.

İzzet Mehmet İzzet Mehmet Paşa, Müttefik devletler tarafından Navarin'de yakılan Osmanlı donanmasının yerine düşmana karşı çıkacak bir donanmanın bulunmaması nedeni ile maiyeti ve bahriye askerinden toplam üç bin kişilik bir kuvvetle kara tarafından Varna tarafına gönderildi. Rus saldırısına karşı dört ay kadar direnerek 10.000'i aşkın askeriyle Varna'yı kuşatan Rusları

Resim 1; Darendeli İzzet Mehmet Paşa

(1) Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, İstanbul 1311, c. 3, s. 460; Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, İstanbul 1311, c. 4, s. 3148; İsmail Hakkı Unzuçarsılı, "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", Belleten, c. XXVIII, sy. 110, Nisan 1964, s. 235; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul ts., c. 5, s. 74, 227.

(2) Sahhaflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, Vak'ânüvis Es'ad Efendi Tarihi, Neşre Haz.Ziya Yılmaz, İstanbul 2001, s. 740; Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, c. 4, s. 3148.

(3) Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hatt-ı Hümayun, nr. 23042.

(4) Es'ad Efendi Tarihi, s. 142, 321, 421, 422; Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, c. 3, s. 460.

(5) Es'ad Efendi Tarihi, s. 608-646; İsmail Hakkı Unzuçarsılı, "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 236, 237.

(6) Cevdet Küçük, "İzzet Mehmed Paşa", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, c. 23, s. 559.

(7) Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, c. 4, s. 3148.

(8) Es'ad Efendi Tarihi, s. 776; Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, c. 4, s. 3148; N. Iorga, Osmanlı Tarihi, Çev. Bekir Sıtkı Baykal, c. 5, Ankara 1948, s. 344.

(9) Tarih-i Lütfi, Dersaadet 1306, c. 2, s.46-48; Cevdet Küçük, "İzzet Mehmed Paşa", s.559.

(10) Tarih-i Lütfi, c. 2, s.47-48; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 237, 238.

(11) Tarih-i Lütfi, c. 2, s.49-51; Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, c. 4, s. 3148; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 239, 240; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. 5, s. 74, 227; Cevdet Küçük, "İzzet Mehmed Paşa", s.559.

(12) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E. 9323/42; Tarih-i Lütfi, Dersaadet 1306, c. 7, s. 21; Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, c. 4, s. 3148; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 239-241; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. 5, s. 74, 227.

(13) Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, c. 4, s. 3148; N. Iorğa, Osmanlı Tarihi, c. 5, s. 399-401; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 241.

(14) Mısır meselesi ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa hakkındaki bazı araştırmalar için Bkz. Şinasi Altındağ, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı esnasında Namık Paşa'nın yardım talep etmek üzere 1832 senesinde memuriyet-i mahsus ile Londra'ya gönderilmesi", Belleten, c. VI, sy. 23-24, Ankara 1942, s. 229-251; Şinasi Altındağ, "Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Suriye'de hakimiyeti esnasında tatbik ettiği idare tarzı", Belleten, c. VIII, sy. 30, Ankara 1944, s. 231-243; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Amedci Mustafa Bey'in Kütahya'da bulunan Mısır kuvvetleri kumandanı İbrahim Paşa'ya mektubu", Belleten, c. VI, sy. 23, 24, Ankara 1942, s. 263-267; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sultan II. Mahmud'un Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'ya göndermiş olduğu beyaz üzerine hatt-ı hümayunu", Belleten, c. 25, sy. 98, Ankara 1961, s. 249-252 (İ faks).

(15) Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l-A'lâm, c. 4, s. 3148; N. Iorğa, Osmanlı Tarihi, c. 5, s. 399-401; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 241, 242.

14 Temmuz 1828'de bozguna uğrattı. Ruslar'ın denizden ve karadan 24 savaş gemisi ve 18.000 askerle şehri yeniden kuşatmalarına karşılık, bütün gücüyle savunmaya devam etti. Bu arada Varna kuşatmasını haber alan hükümet Serezli İsmail Bey'in oğlu Yusuf Muhlis Paşa'yı Varna muhafızlığına tayin etmişti. Sadrazam Selim Mehmet Paşa da 4000 kişilik bir süvari birliğini yardıma göndermişti. Kendisi ise yeni hazırlanan bir ordu ile 24 Ağustos 1828'de İstanbul'dan yola çıkmıştı⁽⁹⁾.

Sadrazamın doğrudan Varna'ya ilerlememesi, Yusuf Muhlis Paşa'nın Ruslarla teslim şartlarını görüşmesi, bu konuda halkın da desteğini alması, istediği yardımın gelmemesi, düşman baskısının artması, halkın kan dökülmemesini istemesi, müftünün de bu yöndeki fetvası üzerine dört ay kadar savunduğu kaleyi 12 Ekim 1828'de Ruslar'a teslim ederek Aydos tarafında bekleyen sadrazamın yanına geldi. Ancak kaleyi teslim etmesi nedeniyle serasker ve sadrazam tarafından sorguya çekildi.

Sorgulanan İzzet Mehmet Paşa, Varna'yı nasıl savunduğunu, Yusuf Paşa'nın Varna'ya gelmesinden sonra işlerin karıştığını, halkı kıskırtmaması konusunda defalarca kendisine yazı yazdığı halde bunun dikkate alınmadığını, sadrazamın 20.000'den fazla askerle Varna'ya dört saat mesafede beklediği halde yardıma gelmediğini, bu nedenle Varna'nın tesliminde mesuliyetin sadrazamda olduğunu söylemişti. Bu arada yazılı bir raporla birlikte Varna savunmasıyla ilgili belgeleri İstanbul'a gönderdi. Raporun bir suretini de sadrazama verdi⁽¹⁰⁾.

Varna'yı teslim etmesi nedeni ile sorgulamasından sonra bir süre korku ve ümitsizlikle bekleyen İzzet Mehmet Paşa, Padişah'ın işin hakikatini öğrenmesinden sonra, 1 yıl 8 ay 13 gün görev yaptığı Kaptan-ı Deryalık'tan alınarak suçlu görülen Selim Mehmet Paşa'nın yerine 14. Rebiülahir 1244/24.10.1828'de Sadarete tayin edildi. Tayin ile ilgili hatt-ı hümayun Padişah'ın birinci mirahoru Mehmed Ağa eliyle 29 Ekim 1829'da kendisine ulaştı. Hatt-ı hümayunda eski sadrazamın beceriksizliği ve yeni sadrazamın gayret ve cesareti kaydedilmekteydi⁽¹¹⁾.

İzzet Mehmet Paşa, cephede bulunduğu esnada sadarete geçince Varna'yı geri almak için hazırlıklar yaptı. Orduyu Aydos'dan Şumnu'ya nakletti. İlkbahar hareketi için asker ve zahire tedariki ile meşgul oldu. Rus kuvvetlerini dağıtmak için Aliş Paşa ile İbrahim Paşa'yı görevlendirdi. Ancak bir süre sonra, Ruslar'a karşı başarılı olunamayacağına inanarak sulh yapılması gereğini hissettirince padişahın kızgınlığına neden

oldu. Sadrazam ve serdar-ı ekrem olarak cephede üç ay 5 gün kaldıktan sonra, Şumnu'da bulunduğu sırada 24 Ocak'ta azledildi. 22 Receb 1244/28 Ocak 1829'da vezareti kaldırılarak Tekirdağ'da ikamete memur edildi. Bu sırada Edirne'yi işgal eden Ruslar'ın Tekirdağ'a yaklaşmaları üzerine halkı teşkilatlandırdı ve savunma tertibatı aldırdı⁽¹²⁾.

Tekirdağ hadisesinden bir süre sonra affedilen İzzet Mehmet Paşa, Zilkade 1246/Nisan 1831'de vezareti iade edilmek suretiyle ve Rumele eşkiyasıyla mücadele etmek şartıyla Sofya'ya gönderildi. Daha sonra 26 Receb 1247/2 Ocak 1832'de Vidin kalesini muhafaza etmesi şartıyla Vidin ve Niğbolu sancakları kendisine verildi. Rebiülevvel 1249/Temmuz 1833'de Vidin'de azlolanup Edirne'de ikamete memur edildi. 4 Ramazan 1249/15 Ocak 1834'de Karahisarısahib valiliğine nasb edildi. Burada iken Yeniçeri ocağının kaldırılmasındaki üstün hizmetinden dolayı II. Mahmud'un kendi tuğrasını havi beratıyla taltif edildi. 4 Safer 1250/12 Haziran 1834'de eski görevine ilave olarak Ankara ve Çankırı sancakları da kendisine verildi. Ancak Ankara ve Çankırı'ya uzaklığı nedeniyle Karahisarısahib sancağı Zilkade 1251/Mart 1836'da başkasına verildi. Buna karşılık 27 Cemaziyevvel 1252/9 Eylül 1836'da eski görevine ilaveten Kastamonu, Çorum ve Vranşehir sancakları ile yeni ihdas edilen Redif Mansure Eyalet-i Ankara Müşirliği kendisine tevcih edildi. 13 Cemaziyelahir 1255/24 Ağustos 1839'de bu hizmetten alınması üzerine İstanbul'a gelerek bir süre istirahatına çekildi. Daha sonra 28 Cemaziyevvel 1256/28 Temmuz 1840'da bu defa Akdeniz (Çanakkale) Boğazı Muhafızlığı'na tayin olundu⁽¹³⁾.

Aynı yıl içinde Mısır meselesinin Mehmet Ali Paşa'nın siyasi bir şekil alan durumu sebebiyle⁽¹⁴⁾ Osmanlı Devleti tarafından azim ve kudret sahibi bir vezirin o tarafa tayini gerektiğinden Sayda, Beyrut ve Trablusşam'ın ilhakıyla Akka eyaletine ve müteakiben Beriyyetü's-Şam (Suriye) valiliği ve seraskerliğine tayin olundu. Emrindeki Osmanlı kuvvetleri, müttefik İngiliz ve Avusturya gemileriyle 15 Eylül 1840'da Beyrut yakınlarındaki Cüvni limanından karaya çıkarak Beyrut'ta İbrahim Paşa'yı yenilgiye uğrattı⁽¹⁵⁾.

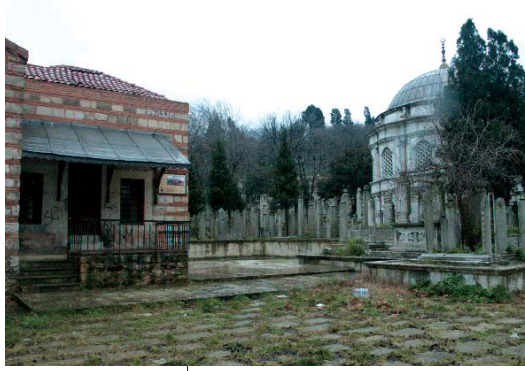
İzzet Mehmet Paşa'nın Beyrut tarafındaki hareketinden önce de Mısır seferiyle meselesi ile ilgilendiğini gösterir kayıtlar bulunmaktadır. Dârende Tarihi yazarı Hanifi Hoca, İzzet Mehmet Paşa'nın bu seferden önce de Mısır ordusu üzerine tayin edildiğini anlatarak, "Mısır Hidivi Mehmed Ali Paşa ile harb edildiğinden Nizip seferinde İzzet Paşa, ordusu ile Dârende'ye gelmiş. Da-

rende'nin Uluviran ve Ayvalı Deresi'nde [ordusunu] kışlatmış. Sultan II. Mahmud'un vefatı duyulunca ordu kamilen dağılmış" der. Hanifi Hoca'nın bazı kayıtları sağlıklı olmakla beraber onun verdiği bilgileri doğrulayan başka kayıtlar da bulunmaktadır⁽¹⁶⁾. Mesela Osmanlı ordusunun Nizip'de Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa idaresindeki Mısır ordusuna yenilmesi hadisesini yaşayan Alman Feldmareşal Fon Moltke de Nizip savaşı sonrasında Afşin, Elbistan ve Darendede üzerinden İstanbul'a geri dönüşü esnasında İzzet Paşa ordusunun Darendede civarında ordugah kurmuş olduğunu ikrar eder. Bu konu ile ilgili kaydında, "İzzet Paşa ordusunun Elbistan'ın arkasında ordugah kurmuş olduğunu memnulukla öğrendik. Aynı günde yorgun atlarımızla yola devam ettik ve arkadaşım Yüzbaşı Bincke'yi orada bularak sevindik" der. Bu bilgi Hanifi Hoca'nın aynı konu ile ilgili kaydını tasdik etmektedir⁽¹⁷⁾.

İzzet Mehmet Paşa Suriye'de gayret ve şecatiyle Rekfaye muharebesini kazanmış ise de eğrinin kuburunda bulunan tabancasının kazaan boşanmasıyla sol ayağı sakatlanmıştı. Bu sebepten Beriyyetü's-şam seraskerliğinden alınarak Edirne valiliğine tayin edildi. Ancak Gelibolu'ya geldiğinde halen yarası kapanmamış olduğundan yeni görevine başlamadan affını istedi. Evahir-i Rebiülahir 1257/Haziran 1841'de İstanbul'a gelmesine müsaade edildi⁽¹⁸⁾.

İstanbul'a gelen İzzet Mehmet Paşa, bu defa da Mısır hareketindeki başarısı ve Başmabeynci İzzet Bey'in de etkisi ile 20 Şevval 1257/5 Aralık 1841'de Saray'a davet edilerek ikinci defa sadrazam oldu. Tanzimat aleyhtarı olarak bilinen paşanın yeniden Sadaret'e geçişi ile Bâbüal ricali sesizlik ve korku içinde idi. Sekiz ay 27 gün sadrazamlığından sonra 23 Receb 1258/30.08.1842'de vücutça mazeretinden dolayı bazı kayıtlara göre de zamanın meselelerine ayak uyduramadığından dolayı yine başmabeyncinin tesiri ile 23 Receb 1258/30 Ağustos 1842'de sadarettten alınarak tekrar Edirne valiliğine tayin edildi. Ancak bir hafta sonra 11 Mayıs 1843'de azlolarak ikinci defa Tekirdağ'da ikamete memur edildi. Daha sonra İstanbul'a gelmesine müsaade olundu ve Şevval 1265/Ağustos 1849'da Bursa valiliğine tayin edildi. Ancak vücutça mazereti nedeni ile yeni görevine gidemediğinden tekaüd oldu⁽¹⁹⁾.

Savaşta ayağının sakatlanmasına binaen To-

pal lakabı ile de tanınmış olan Darendeli Topal İzzet Mehmet Paşa, 17 Cemaziyelahir 1271/7 Mart 1855 yılında altmış sekiz yaşında iken İstanbul'da vefat etti. Mezarı Eyüb Bostan İskeleye karşısında, eski Mihrişah Valide Sultan Sıbyan Mektebi bahçesindeki dershanenin kuzey penceresi önünde bulunan sed üzerinde, mektep bahçesinin imarete açılan kapısı tarafında, yani Eba Eyyübi'l-Ensari(r.a.)'nin kabrinin doğu tarafındaki mezarlığın kapısı ağzındadır⁽²⁰⁾.

Mezar kitabesi şöyledir:

Kudemâ-yı fihâm-ı Devlet-i Aliyye'den iki defa mesned-i celîl-i Sadâret-i uzmâyı ve sâir makâmât-ı aliyyeyi hâiz olan merhûm ve mağîret mersûm Darendeli İzzet Mehmed Paşa Hazretleri'nin Rûh-ı pür fütûnlarıçün rızâen lillâh el-fâtîha 1271(1854).⁽²¹⁾

İzzet Mehmet Paşa, 1248/1832'de yanmış olan Ankara Çarşı Camii'ni kendi kesesinden yaptırmıştır⁽²²⁾. Darendede bir cami yaptırmış ve burası için gelir getiren vakıflar tahsis etmiştir. Hanifi Hoca adı ile bilinen Darendede Tarihi yazarına göre, Darendede'deki camiinde senede iki defa mevlid okutmak üzere iki dükkan vakfetmiş ise de camii ve dükkanları kısa süre içerisinde harap olmuştur. Bu vakıfları dışında Darendede'ye iki "Lihye-i Saadet" vakfetmiş; bir süre sonra bunlardan biri Şeyh Hamid-i Veli Camii-şerifi'ne, biri de Hacı Hüseyin Paşa Camii'ne konulmuştur. Daha sonra Hüseyin Paşa Camii'nin harabeler içerisinde kalması nedeniyle "Lihye-i Saadet" tahrip olmak üzere iken, İbrahim Paşa camiine nakledilmiştir⁽²³⁾.

Hâcegan-ı Divan-ı Hüma-yun'dan Mütevelli Ahmed Rifat Efendi zamanında hazırlanmış olan 1255-1257/1839-1841 yıllarına ait bir vakıf defterinde, İzzet Mehmet Paşa'nın vakıflarını, vakıf çalışanlarını ve vakıflarının üç yıllık gelirgider muhasebesini görmek mümkündür. Bu deftere göre İzzet Mehmet Paşa vakfının 1839-1841 yıllarına ait üç yıllık toplam geliri şöyle idi;

- Gelir getiren mülklerden toplam 1650 gurus,

Resim 2-3; İzzet Mehmet Paşa'nın Eyüp İmaretine karşısında Mihrişah Valide Sultan Sıbyan Mektebinin de yer aldığı hazirede bulunan Kabri ve mezar Taşı Şahidesi. (Eyüp Belediye Arşivinden)

(16) Darendede Şeyh Hamid-i Veli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, Hanifi Hoca, Darendede Tarihi, s. 13.

(17) Adnan Işık, Malatya 1830-1919, İstanbul 1998, s. 107.

(18) Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l- A'lâm, c. 4, s. 3148; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 242, 243.

(19) Tarih-i Lütfi, c. 7, s. 21; Şemseddin Sâmî, Kâmûsu'l- A'lâm, c. 4, s. 3148; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 243, 244; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. 5, s. 76.

(20) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 244; Orhan Balaban, İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978), Türkiye Anıtlar Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul 1979, s. 55.; Hanifi Hoca, Darendede Tarihi, s. 13.

(21) Mezar kitabesinin okunmuş hali için ayrıca bkz. "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 244.

(22) "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 244.

(23) Hanifi Hoca, Darendede Tarihi, s. 13.

(24) BA, EV, nr. 11156, s. 1.

(25) BA, Şura-yı Devlet, Sivas Vilayeti Hulusa Kayıt Defteri, nr. 25, s. 104.

(26) BA, Y.PRK.EV, nr. 1/53.

(27) Hanifi Hoca, Darende Tarihi, s. 13.

(28) BA, A.MKT.NZD, nr. 141/53.

(29) BA, HR. MKT, nr. 98/63.

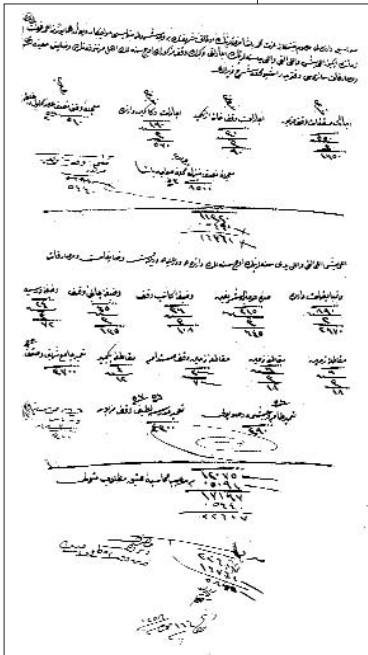
(30) "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 246, 247.

(31) Hanifi Hoca, Darende Tarihi, s. 5.

(32) Adı geçen Hatt-ı Hümayun Tasnifi'nde onun hususiyetleri ile ilgili olarak şu kayıtlar bulunmaktadır: "...sen öteden berü umûr-ı cesimede istihdâm olunmuş ve usûl-ı Devlet-i Aliyye'mize tahsil-i vukûf eylemiş dirâyetkâr ve sadâkatşî'âr vüzerâ-yı izâmdan bulunduğuna mebni...umûr-ı külliye ve cüziyede bilcümle me'mûrîn-i saltanat-ı saniyyemize nezâret-i şâmilan olmak üzere seni bi'l-intihâb Sadri'zam nasb ve ta'yîn ve vekâlet-i mutlakam hatb(mühür)-ı cesimesini uhde-i liyâkat ve istihâlina ihâle ve tefvîz eyledim. Tarih-i Lütfi, c. 7, s. 21.

(33) Şemseddin Sâmî, Kâmûs'u'l- A'lâm, c. 4, s. 3148; "Dârendeli İzzet Mehmed Paşa", s. 244-245.

Resim 4; İzzet Mehmet Paşa Vakfı muhasebesi

- İznik'teki vakıf hanenin icarından 90 guruş,
- Darende'deki dükkanların icarından 570 guruş,

- İstanbul Galata'da bulunan bir arsanın yarı hissesinden 1840'da elde edilen 510 guruş,

- İstanbul Hoca Paşa mahallesinde bulunan menzilin yarı hissesinden 1841'de alacağı olan 8500 guruş,

- Vakfın mütevelliyeye ayrılan hissesinden 5440 guruş olmak üzere,

- Vakfın Toplam geliri 16.760 guruş idi.

1255-1257/1839-1841 yılları arasında İzzet Mehmet Paşa vakfı adına Darende ve İstanbul'da yapılan harcamalar ve çalışanlara verilen maaş tu-tarlarının toplamı da şöyle idi:

- Darende'deki vakıf çalışanlarına ödenen maaş 2670 guruş,

- Harem-i Şerif'e gönderilen surre miktarı 645 guruş,

- Katibe ödenen maaş 108 guruş,

- Câbi(sucu)'ye 135 guruş,

- Ders verenlere 72 guruş,

- Mukataa-ı zemine 18 guruş,

- Müstedam (?) vakfı zemin mukataasına 7.5 guruş,

- Begciz mukataasına 12 guruş,

- Cami ve çatı tamirine 3700 guruş;

- 1840 yılında dam, çeşme ve su yolu tamiri-ne verilen 390 guruş,

- 1840-1841 yılında vakfın ve Latif Medresesi (Cebecizâde Mehmet Paşa'nın Darende'de bulunan medresesi) tamirine verilen 4300 guruş,

- Vakfın eski mütevellilerinin alacağı olan 5091,5 guruş,

- Mevcut mütevellilere ayrılan 5440 guruş olmak üzere

-Vakfın toplam gideri 22.607 guruş."

Görüleceği gibi üç yıllık muhasebesi yapılan vakfın, 22.607-16.760 = 5847 guruş açık verdiği tespit edilmiştir. Bu açığın mütevellî alacağına karşılık olduğu kaydedilmiştir⁽²⁴⁾.

İzzet Mehmet Paşa vakfının yarı ailevi vakıf olduğu düşünülebilir. Bu çerçeveden olmak üzere, 3 Safer 1299/25 Aralık 1881'de kendi dairesi halkından Hürmüz hanımın vakıf tevliyetinden hissesi olduğu anlaşılmaktadır⁽²⁵⁾. 1304/1887'de ise Hazine-nadar Usta Dilberniğah Hanım'ın kızı Gülsemî Hanım, vakfın mütevellîyesi idi⁽²⁶⁾.

Oğlu Halil Paşa, son olarak Adana valiliği yapmıştır. Bu esnada Ada-

na caddelerini genişlettiği ve Mersin'de bir cami yaptırdığı söylenmektedir. Diğer oğlu Ata Paşa Amasya mutasarrıflığında bulunmuştur. Üçüncü oğlu, Sururi Bey mabeyn katipliği yapmıştır. Rivayete göre Sururi Bey, Sultan Abdulaziz'e damat olmak istemiş, ancak "babası adam kasabıdır" denilerek isteği kabul edilmemesi üzerine müteessiren Halep'de vefat etmiştir⁽²⁷⁾. Süt kardeşi Mehmet Beydir⁽²⁸⁾. Oğlu Ata Bey, babasının vefatı esnasında Mühimme Odası hulefası idi ve babasından kendisine intikal eden mirasın cins ve miktarı istenilmişti⁽²⁹⁾. Haremlerinden birisi, meşhur tarihçi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın kayınvalidesinin teyzesi Lütfiye Hanım'dır. Bu hanımından çocuğu olmamıştır⁽³⁰⁾.

Darende'de medfun Şeyh Hamid-i Veli'nin neslinden Büyük Hasan Efendi, İzzet Mehmet Paşa'nın hocası ve nedimi idi. Ziyadesiyle paşanın işlerine müdahale ettiği, defalarca öğrencisinin yanından ayrılmak istediği halde İzzet Mehmet Paşa'nın onu yanından ayırmadığı kaydedilmektedir⁽³¹⁾.

Muktedir, müstakim, sabırlı, cesur, azimli, irtikab ve irtişası olmayan, iş bilir amansız bir vezir, üzerine aldığı vazifede müsamahayı sevmeyen, gazaplı, kendini hiç bir tehlikeden esirgemen, riya ve müdaheneden uzak, açık sözlü, tuttuğunu koparan bir zat ve devletin kara gün dostu bir insan olarak tanınmıştır. Bu özelliği kendisinin sadarete tayini esnasında hazırlanan hatt-ı hümayunda açıkça kaydedilmiştir⁽³²⁾. Aynı sebeplerle Padişahlar tarafından kendisinin her zaman devlet merkezine yakın tutulduğu görülmektedir. Cesareti ve müsamahasızlığına misal olmak üzere bir çok kayıtlar bulunmaktadır⁽³³⁾.

Adı geçen Hatt-ı Hümayun Tasnifi'nde onun hususiyetleri ile ilgili olarak şu kayıtlar bulunmaktadır: "...sen öteden berü umûr-ı cesimede istihdâm olunmuş ve usûl-ı Devlet-i Aliyye'mize tahsil-i vukûf eylemiş dirâyetkâr ve sadâkatşî'âr vüzerâ-yı izâmdan bulunduğuna mebni...umûr-ı külliye ve cüziyede bilcümle me'mûrîn-i saltanat-ı saniyyemize nezâret-i şâmilan olmak üzere seni bi'l-intihâb Sadri'zam nasb ve ta'yîn ve vekâlet-i mutlakam hatb(mühür)-ı cesimesini uhde-i liyâkat ve istihâlina ihâle ve tefvîz eyledim. Tarih-i Lütfi, c. 7, s. 21.

Hanifi Hoca adı ile bilinen Darende Tarihi yazarına göre, Darende'deki camiinde senede iki defa mevlid okutmak üzere iki dükkan vakfetmiş ise de camii ve dükkanları kısa süre içerisinde harap olmuştur. Bu vakıfları dışında Darende'ye iki "Lihye-i Saadet" vakfetmiş; bir süre sonra bunlardan biri Şeyh Hamid-i Veli Camii-i Şerifi'ne, biri de Hacı Hüseyin Paşa Camii'ne konulmuştur.

Daha sonra Hüseyin Paşa Camii'nin harabeler içerisinde kalması nedeniyle "Lihye-i Saadet" tahrip olmak üzere iken, İbrahim Paşa camiine nakledilmiştir⁽³⁴⁾.

Hâcegan-ı Divan-ı Hüma-yun'dan Müteveli Ahmed Rifat Efendi zamanında hazırlanmış olan 1255-1257/1839-1841 yıllarına ait bir vakıf defterinde, İzzet Mehmet Paşa'nın vakıflarını, vakıf çalışanlarını ve vakıflarının üç yıllık gelir-gider muhasebesini görmek mümkündür. Bu deftere göre İzzet Mehmet Paşa vakfının 1839-1841 yıllarına ait üç yıllık toplam geliri şöyle idi;

- Gelir getiren mülklerden toplam 1650 guruş,

- İznik'teki vakıf hanenin icarından 90 guruş,

- Darende'deki dükkanların icarından 570 guruş,

- İstanbul Galata'da bulunan bir arsanın yarı hissesinden 1840'da elde edilen 510 guruş,

- İstanbul Hoca Paşa mahallesinde bulunan menzilin yarı hissesinden 1841'de alacağı olan 8500 guruş,

- Vakfın müteveliye ayrılan hissesinden 5440 guruş olmak üzere,

- Vakfın Toplam geliri 16.760 guruş idi.

1255-1257/1839-1841 yılları arasında İzzet Mehmet Paşa vakfı adına Darende ve İstanbul'da yapılan harcamalar ve çalışanlara verilen maaş tutarlarının toplamı da şöyle idi:

- Darende'deki vakıf çalışanlarına ödenen maaş 2670 guruş,

- Harem-i Şerîfe gönderilen surre miktarı 645 guruş,

- Katibe ödenen maaş 108 guruş,

- Câbi(sucu)'ye 135 guruş,

- Ders verenlere 72 guruş,

- Mukataa-ı zemine 18 guruş,

- Müstedam (?) vakfı zemin mukataasına 7.5 guruş,

- Begciz mukataasına 12 guruş,

- Cami ve çatı tamirine 3700 guruş;

- 1840 yılında dam, çeşme ve su yolu tamirine verilen 390 guruş,

- 1840-1841 yılında vakfın ve Latif Medresesi (Cebecizâde Mehmet Paşa'nın Darende'de bulunan medresesi) tamirine verilen 4300 guruş,

- Vakfın eski mütevellilerinin alacağı olan 5091,5 guruş,

- Mevcut mütevellilere ayrılan 5440 guruş olmak üzere

- Vakfın toplam gideri 22.607 guruş."

Görüleceği gibi üç yıllık muhasebesi yapılan vakfın, 22.607-16.760 = 5847 guruş açık verdiği tespit edilmiştir. Bu açığın müteveli alacağına karşılık olduğu kaydedilmiştir.⁽³⁵⁾

İzzet Mehmet Paşa vakfının yarı ailevi vakıf olduğu düşünülebilir. Bu çerçeveden olmak üzere, 3 Safer 1299/25 Aralık 1881'de kendi dairesi halkından Hürmüz hanımın vakıf tevliye-tinden hissesi olduğu anlaşılmaktadır⁽³⁶⁾. 1304/1887'de ise Hazinedar Usta Dilbernigah Hanım'ın kızı Gülsem'in Hanım, vakfın müteveliyesi idi⁽³⁷⁾.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

BA, EV, nr. 11156, s. 1.

BA, Şura-yı Devlet, Sivas Vilayeti Hulasa Kayıt Defteri, nr. 25, s. 104.

BA, Y.PRK.EV, nr. 1/53.

BA, A.MKT.NZD, nr. 141/53.

BA, HR. MKT, nr. 98/63.

BA, HAT, nr. 23042.

Topkapı Saray Müzesi Arşivi, E. 9323/42.

DIĞER KAYNAKLAR

Adnan İŞİK, Malatya 1830-1919, İstanbul 1998.

Cevdet KÜÇÜK, "İzzet Mehmed Paşa", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, c. 23.

HANİFİ HOCA, Darende Tarihi, s. 13, Darende Şeyh Hamid-i Veli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları..

İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, "Amedci Mustafa Bey'in Kütahy'a da bulunan Mısır kuvvetleri kumandanı İbrahim Paşa'ya mektubu", Belleten, c. VI, sy. 23, 24, Ankara 1942.

İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", Belleten, c. XXVIII, sy. 110, Nisan 1964.

İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, "Sultan II. Mahmud'un Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'ya göndermiş olduğu beyaz üzerine hatt-ı hümayunu", Belleten, c. 25, sy. 98, Ankara 1961.

İsmail Hami DANIŞMEND, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul ts., c. 5.

MEHMET SÜREYYA, Sicill-i Osmani, İstanbul 1311, c. 3.

N. İORGA, Osmanlı Tarihi, Çev. Bekir Sıtkı Baykal, c. 5, Ankara 1948.

Orhan BALABAN, İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978), Türkiye Anıtlar Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul 1979.

Sahhaflar Şeyhi-zâde Seyyid MEHMET ES'AD EFENDİ, Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi, Neşre Haz.Ziya Yılmaz, İstanbul 2001.

ŞEMSEDDİN SMİ, Kâmusu'l- A'lâm, İstanbul 1311, c. 4.

Şinasi ALTUNDAĞ, "Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Suriye'de hakimiyeti esnasında tatbik ettiği idare tarzı", Belleten, c. VIII, sy. 30, Ankara 1944.

Şinasi ALTUNDAĞ, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı esnasında Namık Paşa'nın yardım talep etmek üzere 1832 senesinde memuriyet-i mahsusa ile Londra'ya gönderilmesi", Belleten, c. VI, sy. 23-24, Ankara 1942.

Tarih-i Lütfi, Dersaadet 1306, c. 2, s.46-51.

Tarih-i Lütfi, Dersaadet 1306, c. 7, s. 21.

Resim 5; Darende İzzet Mehmet Paşa İlköğretim Okulu

(34) Hanifi Hoca, Darende Tarihi, s. 13.

(35) BA, EV, nr. 11156, s. 1.

(36) BA, Şura-yı Devlet, Sivas Vilayeti Hulasa Kayıt Defteri, nr. 25, s. 104.

(37) BA, Y.PRK.EV, nr. 1/53.

Resim 6; İzzet Mehmet Paşa'nın h. 1257'de ikinci defa sadarete tayini ile ilgili hatt-ı hümayun, Lütfi Tarihi, c. 7, s. 21.

